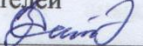


МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования Республики Тыва
Управление образования Администрации муниципального района «Дзун-Хемчикский
кожуун»

МБОУ Чыргакинская СОШ

РАССМОТРЕНО
методическим объединением
учителей

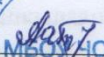
 Сат З.Э.
Протокол №1
от "29" августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО
заместитель директора по
УВР

 Донгак О.М.
Протокол № 1
от "29" августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО
директор



 Сат А. А.
Приказ № 1
от "1" сентября 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
внеурочной деятельности

«Төрээн дылым»

для 4 класса начального общего образования
на 2023-2024 учебный год

Составитель: Донгак Алена Олеговна
учитель начальных классов

Чыргакы 2023

Тайылбыр бижик

Программаны тургузарда удуртулга болган документилен.

Ажылчын программаны Россия Федерациязынын «Ооредилге дугайында» Хоойлузунун 12-ги чуулунун 7-ги кезээнге, эге болгаш ниити ооредилгенин федералдыг ооредилге стандарттарынга, РФ-нын ооредилге болгаш эртем яамызынын 2009 чылдын октябрь 6-да унген 373 дугаарлыг дужаалынга, тус чернин бюджеттиг ниити билигнин ооредилге чери Чыргакы ниити билиг школазынын ажылчын программазынын дугайында саавырга ундезилээн.

Тыва дыл – аныяк бижиктиг дылдарның бирээзи. Тыва дылды башкылаашкынын шынарын бедидиринче башкыларга кол сорулга салдыгган.Келир уенин салгакчылырын торээн дылынга ынак,ону унелеп билир кылдыр ооредир, кижизидер.А ону канчаар боттандыраы башкыларнын чогаадыкчы чоруундан,кичээлге янзы буру аргалар, методтарны ажыглаарындан хамааржыр.Кичээлдер уругларга солун,чаа чуулдерни берип, кичээнгейин хаара тудуп турар . Амгы үеде ооң янзы-бүрү талаларын шинчилээр ажылдарны чүгле дыл эртемденнери чорудуп турар эвес, аңаа өөреникчилер шичилел ажылдар дузазы-биле база хире-шаа-биле киржип турар.

«Торээн дылым» деп программаны тургузарда орус дылдын «Занимательная грамматика», «Занимательный русский язык» деп программаларны ооренип коргеш, анаа даянып тыва дылга ажыглап болгу дег чуулдерге ундезилеп уннер, ужуктер, состер – биле оюн хевирлиг онаалгаларны, мергежилгелерни, айтырыгларны, бодалгаларны, кроссворд, ребустарны тургускаш ажыглаарга оореникчилернин угаап бодаары, состерни шын бижири,бижик демдектерин сагыыры база дыл талазы-биле билии быжыгып ханылаарынга салдарлыг .

Оюн хевирлиг онаалгаларны, мергежилгелерни, айтырыгларны, бодалгаларны, ребустарнын, кроссвордтарны, состер, ужуктер, уннер-биле ажылдарны методика ёзугаар кажан ажыглап болурун мынчаар сумелеп турар:

1. Теманы ооренип дооскаш, уругларнын билиин хынаар сорулга-биле чорудар
- 2.Туннел болгаш катаптаашкын кмчээлдернин онаалгаларынга оюннар дузазы-биле хынаары
- 3.Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганы кыска уе тургузунда ажыглаар мергежилгелерни башкы уругларнын хар-назынын аайы –биле дууштур, бодунуу-биле таарыштыр тургузуп алыр

Ол ышкаш Россия Федерациязының школалары амгы үеде федералдыг күрүнениң өөредилге стандарттары ёзугаар ажылдап эгелээн болгаш өөредилге планнарында аңаа тускай шактарны аңгылаан.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулга, кичээлге бодаарга, өөреникчилерниң эстетиктиг культуразын элээн делгемчидер. Моон алгаш көөрге, өөреникчилерни кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгаже хаара тудары – амгы үениң негелдези. Тыва дыл, литературлуг номчулга кичээлдеринге уругларның сонургалын бедидериниң бир аргазы – кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгаже кириери.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулга – өөредиглиг болгаш кижизидилгелиг класстан дашкаар чорудар ажылдарның бирээзи. Ооң өөредиглиг ужур-дузаы: өөреникчилерниң кичээлдерге алган билиглери болгаш чаңчылдарын немээр, делгемчидер база ханылады; бердинген темазынга хамаарышкан материалдар чыып, оларны системажыдып, сайгарып, түннел үндүреринге өөредир; словарьлар болгаш өске-даа немелде литература-биле таныжар; кечээлер, мөөрейлер, делгелгелер

организаастаар; көргүзүг материалдары белеткээр — бо бүгү өөреникчилерниң бот-идепкейин болгаш сонuurгалын бедидеринге улуг ужур-дузалыг.

Кичээлден дашкаар ажил-чорудулганың темазын шилээниниң чугулазы

Дыл — ниитилелде эң-не кол шимчедикчи чепсек. Өөреникчи кижии бодунуң төрөөн дылының тыптып сайзырап келген төөгүзүн, ооң ниитилелде амгы үеде туружун сайгарып боданып өөренири амгы үениң негелдези. «Тыва дыл» эртемин өөредир шактарның эвээжи-биле уругларга немелде кичээлди шак бо эртемге эрттирери чугула чүүл болуп турар. Ооң-биле чергелештир уругларның эртемге сонuurгалын көдүрүп, төрөөн дылынга ынакшылын күштелдирер.

Программаның утказы

«Төрөөн дылым» деп кичээлден дашкаар ажил-чорудулгага планнаттырган программа 34 шакка планнаттырган. Программа 4-ку класстын оореникчилеринин назы-харынга дууштур тургустунган. Неделяда 1 шак. Программа ниитизи-биле уругларның ниити кругозорун, культуразын бедидип, дыл-домаан сайзыратпышаан, колдуунда янзы-буру оюннар хевиринге эртер.

Программа 34 шакка кордунген.

4 класс – 34 шак (теориязы – 8 шак, практиктиг кезээ – 26 шак).

Кичээлден дашкаар ажил-чорудулганың сорулгалары

Өөредиглиг:

- өөреникчилерни «Тыва дыл» эртеминге сонuurгалдыг кылдыр өөредир;
- тыва дылды амыдырал-биле холбап, бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, чараш мөзү-шынарлыг, чогаадыкчы арга-шинектиг кижини хевирлээр;
- уругларны бот-тивынгыр, чогаадыкчы ажилдап өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медеделдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн сайзырадыр;
- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;
- кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;
- хамааты бот-меделели бедик, ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир
- номчулгага сонuurгалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалында камгалап билир кижини кижизидер.

Планнаттыңан түңнелдер (ФКӨС-туң негеледелери-биле):

Предметтиг түңнелдер (предметные):

- тыва дылдың теориялыг билиглери;
- төрөөн чериниң төөгүзү;
- тыва дылдың тывылганы;
- тыва дылдың адырларынга янзы-бүрү интеллектуалдыг оюннарның билиглери (лексика, фонетика, грамматика)

Бот-тускайлаң түңнелдер:

- мөзү-шынары бедик, бот-сайзыраңгай чогаадыкчы кылдыр ажылдап өөрөнгени;
- ада-өгбезиниң төөгүзүн, чаагай чаңчылдарын билип чоруур кылдыр хевирлээри;
- тыва чоннуң, күрүнениң төлээзи кылдыр санап, ооң улусчу ужурларын сагып, салгап кижизидери;
- төрөөн чуртунга, ие дылынга, чонунга хумагалыг, ынак болур;
- бодунуң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-углап, бот-сайзырадып билир;
- чаа билиглер шиңгээдип алырын медреселдиги-биле угаап билир;
- патриотчу тура-сорукут, күш-ажылга ынак, эртем-билигже чүткүлдүг, кадык амыдыралдыг болур.

Метапредметтиг түңнелдер:

- чүгө өөренириниң сорулгаларын билип, ону янзы-бүрү аргалар-биле чедип алырын билир;
- чидиг айтырыгларны чогаадыкчы арга-биле дилеп тывары;
- кылыр чүүлүн сорулгазының аайы-биле күүседип, планнап, доозуп билир;
- өөрөнгөн чүүлдерин системажыдып билир;
- янзы-бүрү медээ алыр чүүлдерни тып билири (словарьлар, номнар, интернет четкизинде сайтылар, энциклопедиялар, библиотека, картотека, номчулга залы...)
- кижиге бүрүзүнүң бодалын дыңнап, чөпшээрэжи, эдип билири;
- коллективтиг ажылдажылга үезинде кылыр чүүлүн хуваап, демнежи, юодунуң үлүүн кирип, бот-боттарын хынажып билири;
- тыва дылдың өске эртемнер-биле холбаалыын болгаш ооң ужур-утказын билири;
- тыва дылга хамаарышкан билиглерин билдиги ажыглап, бедик чугаа культуралыг болур.

Литература даңзызы

1. Алдын-оол Х.С. Аянның номчулга. – Кызыл: Тываның ном үндүрер чери, 1983
2. Александрова Г.В. Проектная деятельность на уроках русского языка в 5-9м классах. Пособие для учителей. – М: Балласс, 2010

3. Бавуу-Сюрюн М.В., Ондар О.М. Тыва дыл талазы-биле сургуулдарның эртем-шинчилел ажылдарының тематиказы болгаш үлегерлери. — Абакан, 2007
4. Бавуу-Сюрюн М.В., Куулар Ч.К. Тыва дылдың лексиказынга факультативтер. – Кызыл, 2005
5. «Башкы» журналдары
6. Ооржак С.Т. Журналистиканың үжүглели. Немелде өөредилге ному. Кызыл: ОАО «Тываполиграф», 2012
7. Интернет- ресурста сайтылар

Календарь - тематиктиг планы «Торээн дылым» (4 класс)

№ п/п	Ооренир чуулдун темалары	Шагы	Эрттирер хуну	
			План-биле	Факт.
1	Домактын чугула болгаш ийиги черге кижигуннери	1	06.09	
2	Созуглелдин янзылары: тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын	1	13.09	
3	Уннер болгаш ужуктер. Слог	1	20.09	
4	Ажык эвес уннерни дакпырлап бижири	1	27.09	
5	Куштуг болгаш кошкак ажык эвес уннер	1	04.10	
6	Сос тургузуу	1	11.10	
7	Кожумактар. Чогаадылга кожумактары	1	18.10	
8	Кожумактар. Оскертилге кожумактары	1	25.10	
9	Дефистеп бижиир нарын состер	1	08.11	
10	Домак. Нарын домак	1	15.11	
11	Чангыс аймак кижигуннерлиг домактар	1	22.11	
12	Чангыс аймак кижигуннернин холбажыр аргалары	1	29.11	
13	Дорт чугаалыг домактар	1	06.12	
14	Диалог	1	13.12	
15	Созуглел. Созуглелдин темазы деп чул? Созуглелдин кол бодалы деп чул?	1	20.12	
16	Созуглелдин адын (эгезин) канчаар тыварыл? Созуглелдин планын канчаар тургузарыл?	1	27.12	
17	Чуве ады. Катаптаашкын	1	10.01	
18	Чуве аттарынын падежтерге оскерлири. Чангыстын саны.	1	17.01	
19	Чуве адынын падежтерге оскерлирин схемадан коруп номчудары.	1	24.01	
20	Адаарынын падежи. Хамаарыштыларынын падежи	1	31.01	
21	Бээринин падежи. Онаарынын падежи	1	07.02	
22	Турарынын падежи. Унеринин падежи	1	14.02	
23	Углаарынын падежи	1	21.02	

24	Падежтерге катаптаашкын	1	28.02	
25	Хойнун санында чуве аттарынын падежтерге оскерлири	1	06.03	
26	Чуве адынын хамаарылга хевири	1	13.03	
27	Орус дылдан улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлири	1	20.03	
28	Демдек ады. Катаптаашкын	1	03.04	
29	Укталбаан болгаш укталган демдек аттары	1	10.04	
30	Удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары	1	17.04	
31	Сан ады. Катаптаашкын	1	24.04	
32	Ат орну. Ат орнунун дугайында билиг	1	08.05	
33	Арыннын ат оруннарынын падежтерге оскерлири	1	15.05	
34	Кылыг созу. Кылыг созунун уелерге, арыннарга болгаш саннарга оскерлири. Туннел кичээл	1	22.05	